

Playing in a jazz quartet or marching in a brass band?

Exploring practices of Teacher Artistry

Spelen in een jazzkwartet of marcheren in een fanfare orkest?

Onderzoek naar ambachtelijk en kunstzinnig leraarschap

Proefschrift Hanke Drop

Nederlandse samenvatting

Dit zes jaar durende onderzoek, bestaande uit vier deelonderzoeken (één conceptueel, drie empirisch), beschrijft hoe subjectiverend onderwijs met positionering van het lichaam en de belichaming van leerlingen/studenten in de onderwijspraktijk vraagt om kunstenaarschap van de leraar, en om vormen waarmee leraren het verlangen van de leerling/student kunnen stimuleren om een belichaamd persoon in de wereld te worden.

Het doel van dit onderzoek is het heroverwegen van *subjectificatie* als het belangrijkste doeldomein van onderwijs vanuit het perspectief van belichaamde cognitie. De hoofdonderzoeksvraag luidt: hoe kunnen Nederlandse leraren hun kunstenaarschap ontwikkelen om een inclusieve onderwijspraktijk te creëren die hun leerlingen/studenten (in het Nederlandse (v)mbo en hoger onderwijs) stimuleert om belichaamde personen te worden, gesitueerd in de wereld?

Belangrijke inzichten en resultaten van de vier deelonderzoeken zijn:

In deelonderzoek A zagen we dat kunstenaars met hun kunstwerken voor publiek pijnlijke, gelukzalige of nog andere aspecten van de menselijke existentie blootleggen die anders ontoegankelijk zouden blijven. Via het kunstwerk doet de wereld een appel op de toeschouwer om pijnlijke, gelukkig makende en andere ervaringen te doorleven. Volgens Hannah Arendt hebben de kunsten het vermogen om het onzichtbare en onzegbare zichtbaar te maken, te verbeelden. Van de lezer of beschouwer vraagt dit soms hard werken, want juist het niet makkelijk toegankelijk zijn van de ervaring en de poging toch die toegang te verschaffen maakt de kern van kunst uit.

In deelonderzoek B liep ons onderzoek door 'het kraaiennest te verlaten' (MacLure, 2006) en niet alleen als onderzoekers maar ook als subjecten in ons onderzoek

betrokken te zijn, het risico niet serieus genomen te worden. Co-creatie van kennis die bijdraagt aan sociale inclusie en sociale rechtvaardigheid voor vluchtelingen is echter van het grootste belang. Met ons pleidooi voor ruimte voor verhalen, participatieve studenteninitiatieven en gemeenschapsontwikkeling in het onderwijs, wilden we niet simpelweg de do's en don'ts van onderwijs voor vluchtelingstudenten beschrijven. In plaats daarvan hoopten we begrip en erkenning te kweken voor de zoektocht van deze studenten om hun weg te vinden in het Nederlandse hoger onderwijs en de Nederlandse samenleving. We beoogden inzichten mee te geven aan onderwijsbeleidsmakers, leraren en medestudenten over hoe studenten met een vluchtverleden de onderwijsondersteuning ervaren die ze nodig hebben om te slagen in hun zoektocht naar integratie.

De leraren in deelonderzoek C werkten niet alleen samen in belichaamd Bildung-maken in de PLG's, ze improviseerden ook en co-creëerden met collega's en leerlingen op school. Het maakproces zette aan tot een persoonlijk vormingsproces in het leren van het maken en het leren door te maken. Dit sprak het vakmanschap en kunstenaarschap van de leraren aan, wat hen inspireerde. Bildung-maken, met zijn iteratieve, creatieve co-creatie karakter, biedt leraren een ruimte voor het heroverwegen en opnieuw vormgeven van hun onderwijspraktijk die momenteel wordt gekenmerkt door een 'meetcultuur' (Biesta, 2010).

Uit deelonderzoek D concludeerden we dat het in het onderwijs nog niet zo vanzelfsprekend is dat leraren het welzijn van leerlingen en studenten zoveel mogelijk stimuleren en hen leren zich te verhouden tot onze precare, snel veranderende wereld (Zheng, 2022). Voor scholen en klaslokalen als minisamenlevingen zijn er echter veel mogelijkheden voor ontmoetingen van leerlingen en studenten met de wereld en met elkaars micro-socioculturele werelden. Kwaliteiten zoals voelen wat er in jezelf gebeurt, emoties uiten, reflectie en reflexiviteit, kunnen zijn waar de ander is, betekenisvolle relaties hebben met leraren en andere leerlingen of studenten, en betrokken zijn bij de wereld zijn belangrijk voor het welzijn van leerlingen en studenten (De Haan, 2021; Zembylas, 2007; Zheng, 2022). Het soort curriculum dat de ontwikkeling van deze kwaliteiten in het onderwijs pedagogisch bevordert, zal het lichaam van de leerling of student (of beter, hun embodied mind, Varela et al., 1992) een centrale plaats geven in het lesgeven, waardoor de mogelijkheden voor expressie worden vergroot (Zembylas, 2007).

Hieruit volgt een overkoepelende conclusie om de hoofdonderzoeksvraag te beantwoorden.

Lesgeven is niet het implementeren van een methode of een bewezen interventie 'die werkt' in de klas, noch is het het volgen van een recept (Biesta, in publicatie). Het is

zowel ambachtelijk (technè) als kunstzinnig (inclusief praktische kennis, phronèse) (Eisner, 2002).

Door constante aandacht voor belichaamde waarneming in het curriculum en het oproepen van esthetische ervaringen (Stenhouse, 1988) - door te 'maken', te werken met 'experientiality' (Caracciolo, 2019) en kunstzinnigheid, met het vormgeven van de omgeving (Alibali & Nathan, 2018), vitaliteit, emoties, onzekerheden en onvoorspelbare activiteiten en resultaten (Eisner, 1985) - ontwikkelen leraren hun kunstenaarschap.

Het is belangrijk dat leraren bij elkaar komen, kennis aan elkaar toevoegen en samen onderwijs maken. Ze hebben de verantwoordelijkheid om inclusieve ruimtes in de klas te creëren voor pluraliteit en mogelijke transformatie. Er zijn op zijn minst drie huidige barrières in het Nederlandse onderwijs die het moeilijk maken voor leerkrachten om inclusieve ruimtes in de klas te creëren:

- de Nederlandse 'meetcultuur',
- de kloof tussen academisch ('voor het hoofd') en beroepsonderwijs ('voor de hand')
- het Cartesiaans dualisme als het paradigma dat aan onderwijs ten grondslag ligt.

Deze drie barrières verdwijnen niet wanneer leraren met hun leerlingen/studenten 'kunst maken'. Kunstzinnige principes echter, naast erkenning van de belichaming van leerlingen/studenten, wakkeren het plezier van improvisatie en experimenteren aan en inspireren leraren om hun teacher artistry verder te ontwikkelen. Scholen worden dan ruimtes waar leraren hun leerlingen/studenten benaderen als belichaamde personen die zich in de wereld bevinden, in plaats van als individuen met afgescheiden breinen en lichamen die niet worden aangesproken. Dit is een belangrijke stap in de richting van belichaamd subjectiverend onderwijs.